

5. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

А.О. Бзенко

Національний університет харчових технологій

Питання скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення та забезпечення вільного руху земельних ділянок багато років залишається в Україні невирішеним, передусім внаслідок відсутності єдиної позиції щодо власності на землю серед громадянського суспільства країни.

Україна має могутній природно-ресурсний потенціал. Частка продукції сільськогосподарства у ВВП в Україні є одним з найвищих показників (8,2 %). У високорозвинених Франції та Німеччині на сільське господарство припадає всього 1–2 % ВВП. При цьому додана вартість на одного працівника у сільському господарстві в Україні найнижча і має дуже низьке абсолютне значення — у 7 разів нижча за середню по ЄС. Хоча формально висока частка сільськогосподар-

ського виробництва в українському ВВП порівняно з іншими країнами пояснюється дуже низьким загальним рівнем ВВП України порівняно з іншими країнами і досить великою площею сільгоспугідь. Із 60,3 млн. га земель нашої держави майже 70,9 % (42,8 млн. га) займають сільськогосподарські угіддя.

Одна із цілей земельного реформування залишається нездійсненою, а саме, створення сучасного ринку земель сільськогосподарського призначення на засадах зрозумілої та прозорої державної системи реєстрації прав на землю та надання державою гарантій щодо захисту приватної власності.

Незавершеність інституційних трансформацій у формуванні ринку землі на основі загальноновизнаних принципів: приватної власності на землю, законодавчо захищеного права оренди землі та вільного переходу прав власності на землю від одного суб'єкта ринку до іншого шляхом купівлі-продажу — призвела до формування тіньового контролю над розподілом сільськогосподарських земель та тіньової купівлі-продажу землі. За даними Державної агенції земельних ресурсів, реально розпайовані в Україні 27 млн га, між тим зареєстровано договори оренди на 17, 2 млн. га. Виходить, близько 10 млн. га нині обробляються в тіні.

Держави, де головними виробниками сільськогосподарської продукції є дрібні фермери, мають найвищу віддачу з одного гектара (у 5 – 10 разів вищу, ніж в Україні): Нідерланди, Франція, Німеччина, Польща. Польща, де середнє фермерське господарство базується на 10,7 га землі, має майже в 5 разів вищу ефективність з одного гектара. Водночас доходи одного працюючого в польському селі приблизно в 9 разів вищі, ніж в Україні.

Для вирішення питання щодо необхідності державної підтримки малих і середніх товаровиробників шляхом надання дешевих кредитів урядовці вважають за необхідне створити спеціалізовану фінансову установу, якою має стати Державний земельний банк. Передбачається, що цей банк в Україні працюватиме з усіма формами агропідприємств, використовуватиме різноманітні види застави за кредитами та забезпечить здешевлення вартості кредитних ресурсів для селян.

Чимало українських та іноземних експертів висловлюють побоювання щодо можливих наслідків земельної реформи:

- виключення юридичних осіб із числа потенційних власників і цілковита заборона купівлі землі іноземними громадянами призведуть до зниження попиту і, відповідно, до збереження низьких цін на землю, стримуватимуть інвестування в сільське господарство, хоча такі кошти вкрай потрібні для підвищення його продуктивності;

- для простої людини вкрай утруднено ринковий продаж своєї земельної ділянки на земельних торгах і отримання за неї справедливої конкурентної ціни;

- формування потужних і надпотужних аграрних латифундій;

- швидке вимирання українського села як виробничої і соціокультурної структури.

Науковий керівник: О.М. Соломка.